

І. А. Бронетко,

Херсонський державний університет, м. Херсон

ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті розглядається змістовий аспект формування лінгвосоціокультурної компетенції учнів, компоненти лінгвосоціокультурної компетенції, принципи та методи формування лінгвосоціокультурної компетенції.

Ключові слова: лінгвосоціокультурна компетенція, лінгвістична компетенція, соціокультурна компетенція, інформаційні технології, електронний підручник.

В статье рассматривается содержательный аспект формирования лингвосоциокультурной компетенции учащихся, компоненты лингвосоциокультурной компетенции, принципы и методы формирования лингвосоциокультурной компетенции.

Ключевые слова: лингвосоциокультурная компетенция, лингвистическая компетенция, социокультурная компетенция, информационные технологии, электронный учебник.

The article reviews the semantic aspect of forming lingvosociocultural students' competence, principles and methods of forming lingvosociocultural competence, its' aim at the lessons of foreign languages, defining the role of e-books in formation of pupils' lingvosociocultural competence. Current models of communication demonstrate that studying a foreign language you need to include linguistic and socio-cultural components in the form of regional geographic information, information about national holidays, music and other important facts of the studied country (habits, gestures) therefore discussed in the article modern technology helps the effective lingvosociocultural competence's formation.

Keywords: lingvosociocultural competence, linguistic competence, socio-cultural competence, information technology, electronic textbook.

Одним із пріоритетних напрямів модернізації освіти є навчання іноземної мови. Воно створює умови для комунікативно-психологічної адаптації школярів до нової культури, сприяє подоланню бар'єрів у використанні іноземної мови як засобу спілкування. У свою чергу, лінгвістична та змістова складова іншомовного спілкування тісно пов'язана з додатковими знаннями учнів про реалії, мовленнєву поведінку носіїв мови. Вміння оперувати набутими знаннями в уявних і реальних комунікативних ситуаціях становлять лінгвосоціокультурну компетенцію учнів.

Найважливіше завдання сучасного навчання іноземних мов визначається формуванням в учнів лінгвосоціокультурної компетенції, що передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, про норми мовленнєвої та немовленнєвої поведінки її носіїв і вміння будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм. Тим самим сучасна концепція мовної освіти робить важливий акцент на необхідності не обмежувати вивчення іноземної мови її вербальним кодом, а формувати у свідомості студента «картину світу», притаманну носієві цієї мови як представникові певної культури й певного соціуму.

Доцільність паралельного вивчення мови та культури доводиться у роботах багатьох учених, таких як: О. В. Бирюк, Н. Ф. Бориско, Є. М. Верещакін, І. А. Воробйова, Н. Д. Гальскова, Л. П. Голованчук, А. Й. Гордєєва, А. С. Іванова, Н. Б. Ішханян, О. О. Коломінова, В. Г. Костомаров, С. О. Могилевцевим, Ю. І. Пассов, В. В. Сафонова, М. О. Фаєнова, В. П. Фурманова, М. Вуган, L. Damen, C. Kramersch, G. Neuner, B. Tomalin, G. Zarate та інших. Досягнуто вагомих результатів: проблема паралельного вивчення мови та культури в учнів загальноосвітньої досліджується І. А. Воробйовою, Л. П. Голованчук, А. Й. Гордєєвою, О. О. Коломіновою, у студентів вищих навчальних закладів – О. В. Бирюк, С. О. Могилевцевим, Л. П. Рудаковою, О. І. Селівановою, В. Н. Топаловою, М. О. Фаєновою. Проте, як свідчить проведений аналіз наукової літератури, увагою більшості науковців оминається питання формування лінгвосоціокультурної компетенції в учнів основної школи. Лише в роботі Л. П. Голованчук йдеться про можливість та необхідність формування культурно-країнознавчої компетенції як складника соціокультурної компетенції в учнів основної загальноосвітньої школи.

У словнику методичних термінів [1, с. 245] компетенція визначається як сукупність знань, навиків, умінь, що формуються у процесі вивчення тієї чи іншої дисципліни, а також здатність до виконання будь-якої діяльності. У «Новому тлумачному словнику української мови» слово «компетенція» трактується як «добра обізнаність із чим-небудь; коло пововажень якої-небудь організації, установи, особи» [6, с. 874].

У ході дослідження встановлено, що компонентами лінгвосоціокультурної компетенції учнів є: лінгвістична (мовознавча) компетенція, соціолінгвістична компетенція, соціокультурна, країнознавча компетенція, лінгвокраїнознавча компетенція, лінгвокультурознавча компетенція.

Якщо перераховані складові сформовані на належному рівні, то це дає змогу людині легко орієнтуватися в іншомовному середовищі, швидко адаптуватися до нього та конструктивно вирішувати перешкоди, які виникатимуть у процесі міжкультурної комунікації. В процесі формування соціокультурної компетенції учнів вони дізнаються про іншу культуру, вивчають її історію та знайомляться з різноманітними сферами сучасного життя представників іншої культури. Це вводить процес вивчення іноземних мов на якісно новий, продуктивний рівень і дозволяє сформувати у процесі навчання різносторонньо розвинуту й багатогранну особистість, у майбутньому – гнучкого спеціаліста, здатного адаптуватися до умов нового середовища, та до вимог суспільства, що постійно змінюються. В процесі вивчення іноземної мови як засобу міжкультурного спілкування учень пізнає іншу культуру, вивчає інші зразки соціальної поведінки і має можливість порівняти їх зі знаннями, набутими у рідній для нього культурі, і таким чином учитися розуміти представників інших культур.

Успішне оволодіння лінгвосоціокультурною компетенцією зумовлене науковими підходами до навчання і базується на дидактичних і методичних принципах.

У межах досліджуваної проблеми виділяємо такі принципи: науковості, системності і послідовності, зв'язку теорій з практикою, доступності, наочності, проблемності.

Дидактичні принципи утворюють певну систему, реалізують гуманістичну спрямованість навчання, орієнтацію на виховні та розвивальні цілі, систему моделювання і прогнозування педагогічного процесу. Часто принципи навчання внутрішньо суперечливі. Водночас реалізація кожного принципу тісно пов'язана з реалізацією інших: науковість і систематичність – із доступністю; доступність – із наочністю тощо. Це свідчить про їх взаємозв'язок і взаємодоповнення. Ефективність навчання і педагогічної діяльності залежить від урахування основних вимог системи дидактичних принципів.

Формування лінгвосоціокультурної компетенції передбачає окрім окреслених вище принципів також взаємодію традиційних і нових підходів до навчання іноземної мови: компетентнісного й особистісно-орієнтованого в поєднанні з комунікативно-діяльними, функціонально-стилістичними, лінгвістичними, текстоцентричними, соціокультурними.

У змісті навчання лінгвосоціокультурної компетенції виділяємо поряд з підходами та принципами навчання – методи навчання іноземної мови.

На думку багатьох дослідників (Ю. Бабанський, В. Онищук, О. Савченко, М. Махмутов, Т. Шамова, Т. Шукіна та ін.), основними критеріями класифікації методів навчання є дидактична мета, джерела знань, логіка засвоєння навчального матеріалу, рівень самостійності учнів. Сьогодні відомі класифікації методів за джерелами знань (С. Дмитровський, О. Текучов, Я. Федоренко, С. Чавдаров), за рівнем пізнавальної діяльності учнів (І. Лернер, М. Скалкін), за способом взаємодії викладача й учнів (Ю. Чабанський, О. Беляєв, С. Караман, В. Мельничайко).

За класифікацією Шукіна А., усі методи можна поділити на чотири групи: прямі (інтуїтивні), свідомі, інтенсивні, комбіновані.

До методів першої групи відносимо: аудіолінгвальний та аудіовізуальний.

Друга група методів включає: свідомо-практичний (Б. Беляєв, Т. Вцель, О. Шкляєва, Е. Шубін) та свідомо-порівняльний (І. Грузинська, О. Миролубов, І. Рахманов, Р. Розенберг, Л. Щерба).

До третьої групи входять: сугестопедичний метод (Г. Лозанов, Г. Китайгородська) і його модифікація – релаксопедія (Востріков, Шварц).

Відповідно до проблеми формування лінгвосоціокультурної компетенції виділяємо четверту групу означених вище методів: функціонально-комунікативний (І. Бім, В. Слободчиков, А. Сбарков); комунікативний (Ю. Пасов); діяльностно-комунікативний (Н. Складенко) та системно-комунікативний (Р. Мартинова).

Широко вживаним на заняттях є метод бесіди, який полягає в тому, що зміст вивчуваного матеріалу розкривається у відповідях учнів на поставлені вчителем запитання. За словами П. Підкасистого існують різноманітні види бесіди: вступні, бесіди-повідомлення або евристичні бесіди, закріплювальні [7, с. 241]

Метод роботи з підручником є одним з найважливіших методів навчання. Поділяємо думку І. Підкасистого, який вважає, що перевага цього методу у «можливості для тих, хто навчається, багаторазово опрацювати навчальну інформацію у доступному для нього темпі та в зручний час [7, с. 493].» Дотримуючись поглядів ученого про ефективність зазначеного методу, який залежить від сформованості вміння читати і розуміти прочитане, вважаємо, що ефективність методу роботи з електронним підручником у навчальному процесі насамперед визначено якістю попередньої підготовки учнів працювати з підручником й комп'ютером, сформованими в них навичками читання, слухання, сприймання навчальної інформації з комп'ютера та її трансформацію в усному і писемному мовленні.

Надзвичайно ефективними методами навчання лінгвосоціокультурної компетенції учнів старшої школи є інтерактивні технології, особливої уваги заслуговує кейс метод. Це інтерактивний метод навчання, що дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності. Він сприяє розвитку винахідливості, вмінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз проблем, спілкуватися іноземною мовою [3, с. 22–24.]. Кейс-метод передбачає перехід від методу накопичення знань до діяльностного, практико-орієнтованого щодо реальної діяльності.

Корисним видом діяльності є створення *дискусій* іноземною мовою, тематика яких може бути різноманітною. Доцільно створювати тематично-орієнтовані дискусії, прив'язуючи їх до соціокультурної компетенції учнів та застосовуючи відповідну спеціалізовану лексику. За основу таких обговорень можна брати інформацію з аутентичних текстів, об'яв, афіш та газетних статей. Учитель бере на себе роль організатора спілкування, формулює питання, звертає увагу на оригінальні думки учнів, суперечливі запитання, допомагає у розв'язанні напружених моментів, що виникають під час дискусії [5, с. 41–46].

Найпопулярнішим і разом з тим досить ефективним методом організації навчання для учнів старшої школи є метод проєктів. Є. С. Полат відзначав, що метод проєктів передбачає визначену сукупність навчально-пізнавальних засобів та дій учнів, які дозволяють вирішити ту чи іншу проблему в результаті самостійних пізнавальних дій та припускають презентацію цих результатів у вигляді конкретного продукту діяльності [8, с. 127].

У проєктній роботі з використанням електронного підручника учні залучаються до створеної учителем пошукової навчально-пізнавальної діяльності. Використання проєктних технологій робить можливим формування та розвиток пошуково-дослідницьких, комунікативних, технологічних, інформаційних компетенцій, формує креативність, стимулює інтелектуальну активність, розвиває комунікативні вміння, допомагає формувати міжпредметні зв'язки, вчить ви-користовувати інформаційно-телекомунікаційні технології у вивченні іноземної мови, допомагає оволодіти навичками роботи в групі, формує соціальну мобільність [11, с. 254–257].

До засобів навчання в сучасній лінгводидактиці прийнято відносити саму мову в її функціональному аспекті – мовлення учителя й учнів, які є основними учасниками педагогічного дискурсу. Усе більшої популярності набуває інтегративна група засобів – навчально-методичний комплект «підручники, посібники, збірники вправ і завдань, диктантів, переказів, словники, енциклопедії». Відповідно до сучасного рівня науки оновлюється традиційний дидактичний (роздавальний) матеріал (спеціальні картки, документальні фотомалюнки, листівки тощо), наочність (таблиці, схеми, лінгвістичні карти, репродукції картин тощо) і технічні засоби навчання, серед яких найбільш поширеним є комп'ютер.

Для занять англійської мови в школах можливим є використання комп'ютера як інструментального засобу навчання: для залучення інформаційного банку і структурування навчального матеріалу; пошуку потрібних даних, представлення результатів у наочній формі; укладання каталогу навчально-методичної інформації з предмета.

Доцільність використання електронних підручників з різних предметів є незаперечним фактом. Необмежені технічні можливості цих засобів навчання сприяють модернізації системи освіти відповідно до вимог суспільства, а також допомагають максимально врахувати індивідуальні здібності учнів.

Сьогодні в науці відсутній єдиний погляд на тлумачення цього поняття: «електронний підручник» розуміють як педагогічний програмний засіб, апаратне й програмне забезпечення, комп'ютерна програма та ін. [9, с. 44]. Деякі автори подають такі терміни: «навчальний матеріал на машинних носіях» та автоматизований навчальний курс», що виступають синонімами до поняття електронний підручник» [2, с. 55].

На думку Ю. Машбиця [4, с. 45], О. Соловова [10, с. 73] та ін., електронним підручником можна назвати групу навчальних комп'ютерних програм, що вміщують у собі навчальний матеріал дисципліни, курсу, розділу чи окремої теми. Електронний підручник, здебільшого розрахований на самостійне опанування навчальної інформації, повинен доповнити традиційний друкований підручник.

Під час формування лінгвосоціокультурної компетенції засобами електронного підручника метод бесіди сприяє розвитку усного й писемного мовлення, спонукає до розкриття власних ідей, заохочує до самостійної індивідуальної діяльності.

Застосування електронного підручника у вступній бесіді з учнями спрямована на формування мети уроку, постановку завдань, які повинні розглянути учні.

Самі різноманітні можливості електронного підручника покликані залучити учнів до постійної взаємодії (письмової, усної) з усіма учасниками навчального процесу, активного пошуку нових і закріплення вже набутих знань шляхом власних зусиль, комунікативно доречного використання всіх норм мовлення під час усних або письмових відповідей, розвитку творчої ініціативи під час застосування евристичної бесіди.

Проведення закріплювальної бесіди після використання електронного підручника стимулює учнів до подальшої навчальної діяльності, бо під час такої бесіди учні можуть показати не тільки знання теорії й уміння використовувати їх на практиці, розкрити оптимальні шляхи набуття й реалізації знань.

Спілкування засобами електронного підручника і мережі Інтернет сприяє формуванню усного діалогічного та писемного мовлення учнів. За допомогою письмового віртуального діалогу учнів між собою або з учителем на будь-яку тему, передбачену програмою, можна навчитися висловлювати власні думки й пропозиції, не остерігаючися зовнішніх і внутрішніх чинників (невпевненість, страх виступу перед аудиторією), добирати потрібні слова й конструювати речення, користуючись при цьому додатковою інформацією, що є стимулом для вироблення навичок пошуку в процесі писемної комунікації.

Контактне спілкування – усне спілкування. Ознаки контактності виявляються в процесі групового навчання засобами електронного підручника, де невеликі міні-групи учнів «можуть спільно працювати з одним мультимедійним додатком, розвиваючи при цьому навички співпраці, ведення діалогу з іншими учнями. Таке спілкування частіше відбувається на завершальному етапі уроку, під час підведення підсумків своєї діяльності.

Отже, електронний підручник з англійської мови – мультимедійний засіб навчання, побудований на загальнодидактичних, лінгводидактичних та специфічних принципах навчання мови і спрямований на формування мовної, мовленнєвої, комунікативної, соціокультурної компетентності учнів.

Таким чином змістовим компонентом формування лінгвосоціокультурної компетенції учнів загальноосвітньої школи виступають принципи, методи, засоби.

Література:

1. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов (Теория и практика преподавания языков) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб. : «Златоуст», 1999. – 472 с.
2. Компьютерная технология обучения : словарь-справочник / под ред. В. И. Гриценко, А. М. Довгяло. – Киев, 2002. – 89 с.
3. Кошманова Т. Кейс-метод в педагогической освіті США / Т. Кошманова // Шлях освіти. – 2000. – № 1. – С. 22–24.
4. Машбиц Е. И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения / Е. И. Машбиц. – М. : Педагогика, 1988. – 192 с.
5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах / Під ред. С. Ю. Ніколаєвої та ін. – К. : Ленвіт, 1999. – С. 300–320.
6. Новий тлумачний словник української мови (у трьох томах). том 1, А – К / Укладачі : В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – Київ : Вид-во «АКОНІТ», 2006. – 926 с.
7. Педагогіка: підручник для студентів педагогічних вузів і педагогічних коледжів / під ред. П. І. Підкасистого. – М. : педагогічне товариство Росії, 2002. – С. 551.
8. Полат С. С. Теоретические основы составления и использования системы средств обучения иностранному языку для средней общеобразовательной школы. Автореф. докт. диссертация. / С. С. Полат. – М., 1989. – 167 с.
9. Розробка та застосування у навчальному процесі електронних підручників // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2002. – № 4. – С. 44–46.
10. Соловова А. В. «Електронне навчання: проблематика, дидактика, технологія / А. В. Соловова. – Самара : «Нова техніка», 2006. – 462 с.
11. Хоменко О. В. Зміст навчання англійської мови у 10–11 класах середньої загальноосвітньої школи: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / О. В. Хоменко. – К., 2001. – С. 10–20; С. 5–9 Kasper L. F. New Technologies, New Literacies: Focus Discipline Research And ESL Learning Communities / Loretta F. Kasper // Language Learning & Technology. – 2000. – Vol. 4, № 2. – P.105–128.; Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2002. – 135 с.

УДК 372.881.111.1

А. М. Габовда, Т. М. Кравченко,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розглядаються засоби вдосконалення навчання молодших школярів іноземної мови, одним із яких є дидактична гра. Вона спрямована на засвоєння й використання конкретних знань, умінь, навичок і є засобом навчання. Проаналізовано класифікацію ігор вітчизняними та зарубіжними науковцями. Обґрунтовується використання дидактичної гри у процесі навчання, що активізує навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів, сприяє розвитку творчого мислення, умотивовує навчальну діяльність учнів.

Ключові слова: дидактична гра, навчально-пізнавальна діяльність, молодші школярі, засіб.

В статье рассматриваются средства совершенствования обучения младших школьников иностранному языку, одним из которых является дидактическая игра. Она направлена на усвоение и использование конкретных знаний, умений, навыков и является средством обучения. Проанализирована классификация игр отечественными и зарубежными учеными. Обосновывается использование дидактической игры в процессе обучения, которая активизирует учебно-познавательную деятельность младших школьников, способствует развитию творческого мышления, обуславливает учебную деятельность учащихся.

Ключевые слова: дидактическая игра, учебно-познавательная деятельность, младшие школьники, средство.